Donderdag 03 december 1914 – ochtendeditie

Geïnterneerden.

Men schrijft ons:

In een der interneringsdepots, welke doet niet ter zake, bevindt zich een groot aantal Belgische officieren en onder deze heerst niet ten onrechte grote ontstemming.

Een majoor, twee kapiteins, een 1e luitenant en een pas aangestelde 2e luitenant, allen behorend tot hetzelfde korps, waarvan een groot gedeelte nog deelneemt aan de gevechten op de westelijke vleugel der geallieerden, hebben namelijk bericht ontvangen, dat zij ontslagen zijn als officier. Men wil weten of een zelfde lot ook anderen, die eveneens over de Nederlandse grens trokken, nog boven het hooft hangt.

Ze hebben niet alleen hun ambt verloren, doch zijn in een vreemd land, hoe gastvrij ook, plotseling zonder middel van bestaan.

Gisteren voormiddag zijn in Den Haag, vergezeld van een 1e luitenant der infanterie van het leger hier te lande, aangekomen acht geïnterneerd geweest zijnde officieren van gezondheid van het Belgische leger, die van ons legerbestuur vergunning hebben gekregen, naar hun land terug te keren. Zij meldden zich aan het ministerie van oorlog en kort vóór hun vertrek bij de Belgische legatie.

Tramverbinding met Antwerpen.

Naar wij vernemen, zal de stoomtram van Bergen-op-Zoom naar Merksem heden weer rijden.

De tramdienst is alleen gisteren gestaakt geweest, in verband met het inschieten van kanonnen door de Duitsers tussen de forten Stabroek en Lillo.

Brieven naar België.

Men deelt ons mede, dat de brieven bestemd voor België, die aan het departement van buitenlandse zaken waren toegezonden ten einde aan de koerier van het departement te worden meegegeven, voor zoverre zij tengevolge der opheffing van de koerierdienst hun bestemming niet konden bereiken, per post zullen worden verzonden, zodra daaromtrent overeenstemming met de Duitse autoriteiten zal zijn verkregen.

’s Gravenhage.

Belgische school

De gemeente heeft zich ook in een ander gedeelte van de stad het lot der sedert hun aankomst in Nederland van onderwijs verstoken kinderen van Belgische vluchtelingen aangetrokken. In het huis van de Lange Vijverberg nr. 3, dat voor de huisvesting van verschillende Belgische gezinnen was afgestaan, zijn gisteren de nodige schoolbanken en levensmiddelen gebracht, bestemd voor een der vertrekken dat tot leslokaal zal worden ingericht.

Parijs, 2 december. De officiële mededeling van vanmiddag drie uur luidt:

In de streek ten zuiden van Ieper is een aanval der Duitsers op een door onze troepen gisteren genomen loopgraaf afgeslagen. Onze artillerie heeft een groep van drie vijandelijke batterijen zwaar geschut beschadigd.

De Duitse rijksdag.

Berlijn, 2 december. In de heden gehouden vergadering van de Rijsksdag waren de rijkskanselier (gekleed in het grijze velduniform van generaal), alle staatssecretarissen en Pruisische ministers tegenwoordig. Het huis was dicht bezet, vele afgevaardigden waren in het grijze velduniform, verscheidene droegen het ijzeren kruis.

De rijkskanselier zegde ondermeer:

De onzijdigheid van België, die Engeland beweert te beschermen, is een "masker". De 2e augustus 's avonds te zeven uur hebben wij in Brussel kennis gegeven, dat wij door de ons bekende krijgsplannen van Frankrijk, ter wille van ons zelfbehoud, gedwongen waren door België te trekken, doch reeds vóór dat in Londen iets van deze stap bekend kon zijn, had de Engelse regering Frankrijk onvoorwaardelijk steun beloofd, in geval de Duitse vloot een aanval mocht doen op de Franse kust. Van de onzijdigheid van België is daarbij met geen woord sprake geweest.

Hoe kon Engeland dan beweren het zwaard te hebben getrokken omdat wij de onzijdigheid van België hadden geschonden? Hoe konden Engelse staatslieden, aan wie toch het verleden goed bekend was, zelfs in het algemeen over de onzijdigheid van België spreken?

Toen ik de 4e augustus gewaagde van het onrecht dat wij met onze inval in België begingen, stond nog niet vast of de regering te Brussel niet noodgedwongen zou besluiten het land te sparen en zich onder protest op Antwerpen terug te trekken. Uit militaire overwegingen moest die mogelijkheid onder alle omstandigheden open worden gelaten. Voor de schuld der Belgische regering waren toen reeds verscheidene aanwijzingen, maar positieve schriftelijke bewijzen had ik nog niet te mijner beschikking. De Engelse staatslieden waren van

deze bewijzen echter goed op de hoogte. Thans is door de in Brussel gevonden bescheiden vastgesteld, dat België zijn onzijdigheid ten gunste van Engeland tegenover ons had prijsgegeven. Daardoor zijn nu aan de gehele wereld twee feiten duidelijk: 1e, toen onze troepen in de nacht van 3 op 4 augustus België binnenrukten, kwamen zij op grondgebied van een staat, die zelf zijn onzijdigheid reeds had prijsgegeven; 2e, niet ter wille van de onzijdigheid van België, die het zelf mee had ondermijnd, heeft Engeland ons de oorlog verklaard, maar omdat het geloofde met hulp van twee grote militaire mogendheden van het vasteland ons de baas te kunnen worden (levendige toejuichingen).

Reeds de 2e augustus, sedert zijn belofte van steun aan Frankrijk, was Engeland niet meer onzijdig, doch feitelijk met ons in oorlog. De motivering van zijn oorlogsverklaring met onze schending van de onzijdigheid van België, was niets dan een vertoning om het eigen land en het onzijdige buitenland zand in de ogen te strooien.

De oorlog.

In België is een grote slag op handen seint een oorlogscorrespondent van de Tijd. De Duitsers zijn in de laatste dagen bezig hun troepenmassa op het front Oostende-Ieper danig te versterken. Deskundigen schatten de troepen op 700.000 man. De bondgenoten, die door hun uitstekende inlichtingsdienst volkomen op de hoogte zijn, hebben eveneens nieuwe reserves aangevoerd, en gereed gemaakt voor de vuurlinie, zodat men veilig kan aannemen, dat bijna 1 ½ miljoen manschappen op die lijn tegenover elkaar staan.

De bondgenoten hebben hun infanterie meesterlijk ingegraven. De stellingen zijn bijna niet te onderkennen, zelfs voor ingewijden. Grote massa's lansiers van het Belgisch leger zijn in die richting heengetrokken. Men beweert hier, dit is te Calais, met grote

stelligheid, dat zelfs troepen, die nog kort geleden in en rond Antwerpen lagen, nu aan het front bij de IJzer liggen. Ook is een verhoogde actie aan de kust merkbaar.

Het commando te Calais is deze week in handen van de Engelsen gelegd. Zelfs de Belgische soldaten worden vertrouwd gemaakt met het scheepsgeschut der Engelsen. Eveneens is zwaar Frans veldgeschut in ruime mate hier aangekomen. Al deze verschijnselen wijzer er op, dat in de eerstkomende dagen een grote veldslag is te verwachten.

Nog een ander teken is de drukke verkenningsdienst van de vliegers. Die der bondgenoten wagen zich bij herhaling boven Brugge en zelfs bij Gent. Dezer dagen ondernamen ze speciaal een tocht, om een deel van de Duitse staf te treffen. Het resultaat daarvan is hier evenwel niet met zekerheid bekend geworden.

Al wat ambulance aanbelangt wordt versterkt. De hospitalen hebben aanzegging ontvangen, om zoveel mogelijk bedden beschikbaar te hebben.

Al war rijden kan met of zonder paard wordt gerekwireerd. Aan de plaatselijke zowel als aan de grote staf wordt dag en nacht gewerkt.

Een andere correspondent van de Tijd meldt op 30 november uit Brugge, dat het uitsluitend marinetroepen zijn, die de Duitsers naar het front aan de IJzer overbrengen. Enige dorpen boven de IJzerlinie zijn op last der Duitse overheid ontruimd.

De versterking van de kustplaatsen houdt aan; er is ook zwaar geschut heengezonden, waarmee waarschijnlijk hedenmiddag reeds enkele schoten zijn gelost op Engelse oorlogsschepen, want omstreeks 3 uur vielen een vijftal zware schoten uit de richting Zeebrugge. Het kunnen echter ook ontploffende mijnen geweest zijn,

want op het ogenblik staat er een hevige storm hier, die wellicht enige mijnen kan hebben doen losgaan, die de Engelse vloot tijdens het laatste bombardement rond Zeebrugge gelegd heeft, vaste mijnen dus.

Uit België. Men schrijft ons uit Koewacht.

De laatste dagen heerst er onder de Duitse bezetting in de Belgische grensdorpen een buitengewone bedrijvigheid. Automobielen rijden af en aan, rijwielen, karren, wagens en rijtuigen worden op de grote weg niet meer toegelaten, op sommige plaatsen moeten de woningen vroegtijdig gesloten worden en zijn de bewoners verplicht kuipen water voor de deur te plaatsen; in andere wordt al het hooi opgekocht.

Alles wijst er op, dat er een grote troepenverplaatsing op handen is. Aan de grenzen zijn de Duitsers bijzonder streng en de wachten zijn versterkt. Enkele jongelingen, van wie vermoed werd, dat zij tot het Belgische leger behoren, zijn gevangen genomen. Verschillende mannen vluchtten langs zijwegen over de Nederlandse grens.

Van Belgische zijde.

Het Belgische gezantschap in Den Haag deelt het volgende mede:

Uit de beste bron wordt uit Berlijn gemeld, dat twee officiële commissies, een burgerlijke en een militaire, zijn benoemd, die ieder afzonderlijk een onderzoek moeten instellen naar de wreedheden de oorlogvoerenden aangedaan.

Wat betreft de beschuldiging, dat men soldaten de ogen zou hebben uitgestoken, wordt gezegd, dat alle gevallen, door de bladen of door particuliere mededelingen gesignaleerd, zijn onderzocht, waarbij getuigen werden gehoord. Aan de civiele commissie werd verklaard

dat in vele, om niet te zeggen in bijna alle gevallen, de getuigen bekenden, dat zij de feiten slechts van horen zeggen kenden, andere getuigen verklaarden zich niet bevoegd als getuigen te worden gehoord, of zijn niet verschenen.

Men is tot de conclusie gekomen, dat het formele bewijs dat Belgische vrouwen gewonden of gevangenen de ogen zouden hebben uitgestoken, niet is geleverd, en dat dit feit in geen enkel geval officieel is geconstateerd.

De dokters en de leden van de onderzoekscommissie hebben verklaard, dat het, gegeven de overspannen geestestoestand van het ogenblik, heel natuurlijk was, dat door deze of gene partij daden van geweld of wreedheid werden bedreven, maar deze feiten in het algemeen zeer zijn overdreven. Het verdichtsel van het uitsteken van ogen is blijkbaar ontstaan door het feit, dat bij een groot aantal gewonden de ogen waren verminkt door het schroot van de kartetsen. De Franse en Engelse afbeeldingen maken dit geloofwaardig. Men ziet daarop overal waar de granaten ontploffen, dat de soldaten in het gelaat worden getroffen en dit reflexmatig met de armen of handen trachten te beschermen. Het schijnt, dat duizenden raven en kraaien op het slagveld neerstrijken en het steeds voorzien hebben op de ogen van de doden en gewonden. Dit kan er toe hebben bijgedragen het verdichtsel in het leven te roepen. In een hospitaal te Frankfurt waren 29 gewonden, die naar het scheen allen uitgestoken ogen hadden. In geen enkel geval konden deze verwondingen aan iets anders dan aan het ontploffen van kartetsen worden toegeschreven. Ondanks deze conclusies blijft het verdichtsel bestaan; men verzekert evenwel in officiële kringen, dat de wreedheden, welke aan de Belgen werden toegeschreven, formeel zijn gelogenstraft. De conclusie van de civiele commissie was beslist en unaniem op dit punt.

De militaire commissie zet haar onderzoek nog steeds voort, maar is tot dezelfde conclusies gekomen. Zij heeft haar officiële rapport nog niet uitgebracht en daarom worden haar verklaringen slechts onder zeker voorbehoud gegeven en bij wijze van voorlopig rapport, dat geheel een privé karakter draagt.

De beschuldiging betreffende het gebruik van dumdumkogels is eveneens gelogenstraft. Men heeft verklaard, dat men in geen enkel geval officieel heeft geconstateerd, dat de verwondingen door dumdumkogels waren toegebracht. Hieraan werd toegevoegd dat men noch bij gewonden, noch bij doden dit heeft kunnen constateren. Men zegt, dat deze kogels soms bij schietoefeningen zijn gebruikt, om ze voor andere doeleinden onbruikbaar te maken. Hiermee heeft men het feit verklaard dat zij zijn gevonden en men heeft hieraan toegevoegd, dat zij misschien bij vergissing zijn uitgedeeld.

Men heeft erkend, dat het gebruik ervan niet officieel is vastgesteld.

Het blijkt dat de afschuwelijke wreedheden, die zo onrechtvaardig aan de Belgische vrouwen zijn verweten, formeel zijn tegengesproken door twee commissies, welke door de keizerlijke regering zijn benoemd.

De Duitse bladen hebben steeds, na deze afschuwelijke beshuldigingen zonder ze te controleren te hebben gepubliceerd, het stilzwijgen bewaard over de officiële verklaringen van beide commissies.

Uit Brugge wordt aan de Tijd gemeld: De toestand is hier, hoe gedrukt ook, op het ogenblik nog draaglijk, daar er althans voorlopig eten is, maar mensen, die het weten kunnen en opdracht hebben om in de aanstaande nood te voorzien, vertelden me, dat er over 14 dagen

geen brood in Brugge meer te krijgen zal zijn, daar tot dan nog slechts voorraad is van bloem en tarwe.

Het “Comité de l’alimentation” wil nu trachten uit Amerika de nodige voorraad te laten komen, maar dan moet de provincie 500.000 frank borg storten, en dit bedrag is nog niet volgestort. In ieder geval ziet de toestand er voor de toekomst zeer treurig uit, daar Brugge geheel van de buitenwereld is afgesloten en die Amerikaanse bloem en tarwe, afgezien van andere moeilijkheden, er in geen geval over 14 dagen kunnen zijn.

Ondanks die naderende nood blijven de Duitsers alles opeisen wat er nog is en ze betalen slechts met bons op naam van de gemeente. Zo zijn er hotels, die al voor 25 tot 30 duizend frank van zulke bons geïnd hebben. Om ze te kunnen inwisselen heeft de gemeente een lening moeten sluiten, waarvoor de Burgerlijke Godshuizen van Brugge borg moesten blijven.

Er bevindt zich ook weer een priester in gevangenschap, nl. abbé Beyaerts, een Belg van geboorte, die zijn priesterlijke bediening vroeger in Engeland heeft uitgeoefend en sedert enige tijd rustend geestelijke in zijn geboortestad was. Hij is gevangen genomen, omdat hij brieven schreef als correspondent aan een Engels blad. Wetende, dat sommige personen brieven naar Holland trachtten te bezorgen, liep een “burger” sommige adressen af, om te vragen of men ook brieven in Holland had te posten. De abbé heeft die man een brief voor het Engelse blad meegegeven, en een paar uur later werd hij gevangen genomen. Eerstdaags zal hij naar Duitsland worden vervoerd.

Donderdag 03 december 1914 – avondeditie

Verzet van Belgische geïnterneerden.

Belgische geïnterneerden hebben hedenmorgen in het interneringskamp te Zeist verzet gepleegd. De Nederlandse bewakingstroepen hebben gevuurd, met het gevolg, dat er zes Belgische geïnterneerden werden gedood en negen gewond.

Reeds gisteravond was er enig verzet onder de geïnterneerden waar te nemen. De elektrische leiding werd doorgesneden, waarop onmiddellijk politie uit Zeist werd ontboden.

Hedenmorgen is er versterking van de bewakingstroepen uit Utrecht ontboden.

Het verzet is nu geheel onderdrukt.

Er zijn 7 doden en 22 gewonden, van wie 4 ernstig.

Treinverbinding met Antwerpen.

De stoomtram van Begen-op-Zoom naar Merksem (IJskelder) vertrekt ’s voormiddags om 6 u 15, 8 u 20 en 11 u 20 van Bergen-op-Zoom. Aankomst te Merksem ongeveer 2 uur later. Terug uit Merksem kort na aankomst van de trams aldaar.

De stoomtram Breda-Merksem-IJskelder (overstappen te Westwezel) vertrekt van Breda ’s voormiddags om 5 u 15 en 10 uur en ’s namiddags om 1 u 35. Aankomst te Merksem ongeveer 8 uur later. Terug uit Merksem kort na aankomst van de trams aldaar.

Belgische spoorwegambtenaren.

Het Antwerpse centraal bureel voor inlichtingen aan vluchtelingen te Antwerpen en Roosendaal deelt mede, dat de salarissen enz. over november der Belgische spoorwegambtenaren tegen half december

hier te lande zullen worden uitbetaald op nader bekend te maken plaats en tijd.

Belgische vluchtelingen.

De Berlingske Tidende, van Kopenhagen, heeft haar inzameling voor de Belgen hier te lande gesloten. De lijst wijst een bedrag aan van 499.612 kronen en 18 öre. Eigenlijk is er al meer, want de Berlingske had van een paar bladen bericht gekregen, dat ze nog geld voor het fonds hadden ontvangen. Er is nu meer dan 500.000 kronen, d.w.z. meer dan 330.000 gulden bijeen, een prachtig resultaat van de oproeping van de Berlingske, daarbij gesteund door tal van bladen in Denemarken, die ook een inzameling openden en de opbrengst aan het Kopenhaagse blad afdroegen. Gelijk men weet, wordt het geld besteed door tussenkomst van de Nederlandse regering.

Voor de Belgen.

Het stoomschip Terschelling is uit New-York alhier aangekomen met een lading, door de American Commission for relief in Belgium aangekocht voor de Belgen in België. De lading bestaat uit 6.419.520 Engelse ponden gestorte tarwe, 1.578.192 Engelse ponden gestorte mais, 5956 zakken bonen, wegende 852.562 Engelse ponden, en 830 kisten spek, wegende 210.600 Engelse ponden, samen ongeveer 4000 ton. Met de lossing is aangevangen, en de verscheping naar België volgt zo spoedig mogelijk.

Vandaag wordt hier verwacht het stoomschip Denewell met 60.000 zaken Karachitarwe, samen ongeveer 6000 ton, te Falmouth door de American Commission aangekocht voor België.

De loodsen aan de IJkade.

De loodsen aan de IJkade zijn thans bijna geheel ontruimd. Er bevinden zich thans in een loods nog slechts 105 vluchtelingen, van wie er 50 a.s. zaterdag naar elders zullen vertrekken, terwijl de overige 55 in verschillende doorgangshuizen in de stad zullen worden ondergebracht. Men achtte het gewenst, dat deze 55 personen, wiens naaste bloedverwanten op het ogenblik nog in het Wilhelminagasthuis verpleegd worden, voorlopig nog te Amsterdam zouden blijven.

Berlijn, 3 december. Ambtelijk wordt hedenochtend uit het grote hoofdkwartier gemeld, dat op het westelijke oorlogstoneel niets bijzonders is voorgevallen.

De duur van de oorlog.

Londen, 2 december. De Westminster Gazette schrijft in een hoofdartikel, dat de duur van de oorlog zal afhangen van de vredesvoorwaarden, welke men zal wensen voor te schrijven. Indien, zegt het liberale blad, wij de onze willen opleggen, ten einde de wereld te bevrijden van de aanhoudende bedreiging van een oorlog, laat ons dan niet wanen, dat het einde er spoedig zal zijn. Het is dwaasheid, om over het einde van de oorlog met Nieuwjaar of met het voorjaar te spreken.

Het Gentse altaarstuk.

Brussel, 3 december. Naar aanleiding van het door het Italiaanse kunsttijdschrift Fanfulla della Domenica verspreide bericht, dat de zijvleugels van het beroemde altaarstuk van de gebroeders van Eyck in de St. Bavo te Gent uit België naar Berlijn zijn gebracht, waar zich reeds het middenstuk bevindt, kan worden verklaard, dat het bericht geheel uit de lucht is gegrepen. Het Gentse altaarstuk is door de bisschoppelijke overheid zelf verborgen. De Duitse overheden

houden zich streng aan de bepalingen van de Haagse Conventie, volgens welke kunstvoorwerpen in musea enz. niet het voorwerp van buitrecht kunnen zijn.

Verzet van Belgische geïnterneerden.

Nader meldt men ons:

In de laatste dagen bestond er enige gisting onder de Belgische geïnterneerden te Zeist. Toen het elektrisch licht gisteravond uitging, was de ontevredenheid vrij algemeen. Vanmorgen om half negen kwam het tot een formeel oproer.

Er werden ruiten ingeslagen, tonnen bier ingetrapt, en er ontstond een grote drang naar de uitgang.

Er zijn ongeveer 11.000 man in het kamp ondergebracht, en er zijn 1000 man bewakingstroepen.

Toen de geïnterneerden het kamp wilden verlaten, werden zij tot zesmaal toe gewaarschuwd, zich rustig te houden en geen pogingen aan te wenden tot verzet.

Toen deze sommaties niet hielpen en beantwoord weren met gejouw, werd er tenslotte gevuurd, met gevolg, dat er 7 doden vielen en 22 personen werden gewond, van wie 4 vrij ernstig. Daarna keerde de rust weer.

Van andere zijde meldt men ons:

Ledigheid is des duivels oorkussen en tevens een van de hoofdoorzaken van de relletjes, die gisteravond en hedenochtend plaats hadden in het kamp van geïnterneerde Belgische militairen bij Soesterberg, waar het in de laatste dagen al meer en meer giste. Een andere oorzaak is het bezoek van vrouwen, dat reeds moest worden

ingeperkt. Woensdag trachtten drie of vier geïnterneerden hun vrouwen te vergezellen in burgerkleding.

De dienstdoende wachtmeester der Belgische gendarmerie hield hen tegen en waarschuwde de officier der Nederlandse wacht. Er ontstond tumult; de gendarme werd naderhand mishandeld, en later werden de daders gestraft. In de late avond van gisteren en in de vroege ochtend van heden nu heeft de kantine het moeten ontgelden; veel werd er in vernield, veel bedorven. De wacht van 200 man, intijds versterkt, kwam tussenbeide en was ten laatste genoodzaakt te vuren. Er vielen zes doden, tien man werd ernstig en twaalf licht gewond, die onderscheidenlijk naar het militair hospitaal te Amersfoort en naar het St. Elisabethsziekenhuis aldaar werden overgebracht.

De Nederlandse wacht is er afgekomen zonder letsel van betekenis.

Uit zuidwest België.

Een correspondent van de Nieuwe Courant schrijft:

Ik verneem van goede hand, dat het strategisch defensief, gepaard met een tactisch offensief, hetwelk de geallieerden in zuidwest België tot dusver betrachtten, weldra zal plaats maken voor een algemeen offensief, zo dit al niet reeds begonnen is.

Zeer belangrijke troepensterkten zijn daarvoor samengetrokken, zowel Belgen als Engelsen en Fransen. Het Belgenleger, gereorganiseerd en versterkt met de in Frankrijk gedrilde lichting, wordt thans geschat op 100.000 man.

Engeland heeft in de laatst verlopen weken dagelijks sterke contingenten over het Kanaal gevoerd. Men noemde mij als cijfer der voor de eindstrijd beschikbare Engelsen een half miljoen.

Maar al mocht dit getal overdreven zijn, dat een zeer aanzienlijke hoeveelheid verse troepen voor gebruik gereed is, staat vast.

Frankrijk heeft inmiddels zijn beide jongste lichtingen voldoende geoefend. Met de nog beschikbare verse krachten van andere aard heet het, dat dit land, behalve de thans in actie zijnde troepen, nog 1.015.000 man in de strijd kan werpen.

Reduceert men al die getallen tot de helft, dan schijnt toch nog altijd een krachtstoot met circa 700.000 man zeer mogelijk.

Of de Duitsers die kunnen opvangen, zal de allernaaste toekomst misschien reeds leren.

Belgische vluchtelingen.

Heden spraken wij de voorzitter van het Antwerpse centraal bureel voor inlichtingen aan vluchtelingen, de heer van der Veen, en wij vroegen hem enkele mededelingen omtrent zijn arbeid.

Wat wilt u weten, vroeg ons de heer van der Veen, wij hebben zoveel, wij kunnen u mededelingen doen omtrent onze organisatie, omtrent de moeilijkheden, die wij overwonnen, omtrent de steun die wij ontvangen hebben en omtrent de medewerking van gemeentelijke, provinciale autoriteiten en zelfs van Duitse zijde.

Allereerst deelde toen de heer van der Veen iets over het werk van het centraal bureau mede. Sedert er de laatste maal iets over ons werk verscheen in de N.R.C., zijn er vier of vijf weken verlopen. Ons werk heeft zich in die tijd reusachtig uitgebreid. Stelden wij ons toen ter beschikking van ieder, die raad, hulp of voorlichting nodig had. Wij konden niet denken, dat men zo van allerwegen, zelfs uit Moskou, zowel als van nooit genoemde gehuchtjes in België tot ons zou komen. De verwarring, die er in België heerst door deze ramp,

die zo plotseling over dit volk is uitgebroken, joeg alles uiteen. Moeders zijn gescheiden van hun kinderen, mannen van hun vrouwen; ondergeschikten van hun chefs; burgemeesters van hun gemeenten; bestuurders van hun inrichtingen; geestelijken van hun parochies; de stormwind joeg alles voort. Ons bureel heeft zich toen als een middelpunt gesteld en sedert die tijd hebben wij schriftelijk een 40.000 inlichtingen verstrekt. Ik zwijg van de mondelinge. Ons bureau heeft alles kosteloos gedaan, en het woord van ons reglement: "Wij stellen ons ten doel de bijzonder smartelijke gevolgen van de in België heersende toestand te verzachten" in toepassing gebracht. Waar honger was gaven wij, waar leed was troostten wij, waar de omstandigheden nijpend waren, bereidden wij uitkomst. Ik zeg daarmee niet teveel en ik zeg het met voldoening, omdat ik door deze woorden hulde breng niet aan eigen werkzaamheden, maar aan de werkzaamheid van hen, die met zo grote toewijding het eigenlijke werk hebben verricht. Moest ik de namen van alle Belgen noemen, het zou een lange lijst worden. In het bijzonder traden op de voorgrond de provinciale griffier Schobbens, de heer Hooremans, de oprichter der burgerpartij, de heer de Keijser, controleur van het weldadigheidsdepartement, en de heer Th. Van Rijswijk, kleinzoon van de dichter en neef van de burgemeester, die als bureelchef de kantoorwerkzaamheden leidde, daarnaast zijn de wijkbeambten en de talloze, merendeels bijna allen academisch gevormde mannen, die met bijzondere zendingen belast, moeilijke reizen deden, vaak te voet en terugvonden wat verloren was en terugbrachten de uit elkander gestoven leden van vele families.

Het filiaal in Roosendaal, dat eerst onder leiding stond van de heer Vrijberg de Koning, werd daarna beheerd door de heer van Bolhouwer, en ik mag zeker wel hun toewijding en overgave aan hun werk een eresaluut brengen. Met zijn helpers, meest Leidenaars, hebben zij geslapen op strozakken, hebben zij tot diep in de nacht

gewerkt, zich haast het nodige ontzeggend om steun en hulp te kunnen verlenen en de kosten van het filiaal zo laag mogelijk te maken, want ik moet hierbij ook zeggen, dat wij totaal ontvingen ter vergoeding van de inlichtingen door ons verstrekt een bedrag van 186 gulden. Ik zwijg daar verder over, omdat ik geloof, dat het andere, wat men had willen geven, aan ons reeds is gegeven of zal worden gegeven om de ellende te verzachten en de arbeid voor de vluchtelingen mogelijk te maken ook in Nederland.

U wenst misschien iets te weten, omtrent de toestanden in Antwerpen, iets over de militaire bezetting daar? Natuurlijk, als volkomen neutraal mens, die bovendien niets te veel wil zeggen, deel ik u niets mee omtrent de getalsterkte van de bezetting en andere militaire zaken, waarvan ik trouwens ook geen verstand heb, waarvan ik alleen van horen zeggen iets weet. Toch zijn er enkele dingen, die u wel zouden kunnen interesseren. De bevolking bijvoorbeeld gaat met grote onbevangenheid haar weg. Het is bijna ongelooflijk de goedlachsheid, de vaak fijne humor te bemerken, die overal en onder vaak tragische omstandigheden aan de dag komt. Daartegenover staat even gemoedelijk het garnizoen. Het trof mij, dat onlangs een patrouille met dreunende, afgemeten passen door een der oude straten ging, toen plotseling om de hoek een oud vrouwtje kwam aanstrompelen. Een kort commando klonk. De troep stond stil. De Feldwebel ging naar het vrouwtje, een toonbeeld van ellende, en stopte haar iets in de hand. Zonder bevel traden zeker meer dan de helft van de mannen uit het gelid en drongen zich om het vrouwtje en deden hetzelfde. Het mensje stond perplex, de bevende lippen murmelden wat, en de Feldwebel streek met zijn hand door zijn zware baard, weer klonk een commando en de troep ging met dezelfde stap verder. Dat is schoon, zegde een Belg, die het zag, en ook ik had mijn gedachten daarover.

De militaire bevelhebber, generaal von Bodenhausen, een aristocratische figuur met fijn besneden gezicht, mooie witte haren en koele wakkere ogen, deelde mij mee een einde te zullen maken aan de prostitutie, die in Antwerpen, als in iedere hoofdstad voorkomt en zijn Excellentie heeft woord gehouden. Worden zijn maatregelen goed uitgevoerd, waaraan ik niet twijfel, dan is daarmee een werk verricht, dat door iedereen zal worden gewaardeerd.

Het gemeentebestuur vervult zijn taak zonder aarzeling en geeft kritiek en spreekt zijn wensen uit met een openhartigheid en een ijver, die het de goedkeuring der ganse bevolking verzekert. Er is te Antwerpen niemand, die iets zal zeggen of behoeft te zeggen tegen de burgemeester en tegen de heer Franck. Onbegrijpelijk is het, dat men hem in Engeland zo tendentieus bekritiseert.

Een zaak, die de gemeentebesturen zeer veel zorgen geeft, is de voeding der daklozen en het onderhoud der talloze arme gezinnen. Pensioenen worden niet uitbetaald, militiegelden blijven achterwege, werklonen moet men schuldig blijven, nergens vindt men geld en niemand helpt. Als ik voorbeelden zou noemen, dan zou men verwonderd zijn. Vele gemeentebesturen wendden zich tot ons en wij trachten hen in verbinding te brengen met lichamen in het buitenland, die kunnen voorschieten. Niet altijd lukt dat, en dagelijks weer ziet men de optocht der bleke vrouwen en uitgemergelde mannen. Hoe het eindigen moet, God weet het. Velen zien de toekomst donker in.

Verblijdend is het te bemerken, dat men nu niet meer alleen aan de Belgen, naar het buitenland gevlucht, aandacht wijdt, maar ook de veel ernstiger moeilijkheid der steden en van het platteland gaat overdenken. Helaas, nog niet veel meer dan overdenken. Om de boerenbevolking bij te staan, heeft zich nu een voorlopig comité gevormd, waarvan ik enkel de bekende namen wil noemen: de heren

Caron, Anatole de Coc, van Rameyen. Het voorlopig comité zetelt nu in een lokaal van Kunstlei 64, waar de chef van het landbouwdepartement der provincie Antwerpen, de heer Anton de Bom, als secretaris fungeert. Het erevoorzitterschap van dat comité is aanvaard door de Amerikaanse consul, de heer Diederich en de Nederlandse consul, de heer Van den Bergh. Het stelt zich ten doel het mogelijk te maken, dat in het voorjaar een deel van het land, vooral onder grote centra, kan worden bebouwd met graan en moeskruiden en dat de weiden kunnen blijven bestaan en de meer arme bevolking door het houden van geiten en schapen melk enz. kan blijven ontvangen. Er zijn grote moeilijkheden, die uit de weg moeten worden geruimd, maar men wanhoopt niet. Ook de voorzitter der Kaiserliche Civilverwaltung, de werkzame en schrandere heer Strandes, senator, steunde de arbeid van dat comité en sprak zijn sympathie met het doel uit.

Uit België.

Men meldt ons uit Den Haag:

Naar wij vernemen zijn in België bij herhaling personen, die geopende brieven vervoerden, daardoor in moeilijkheden geraakt, ook al bevatten die brieven slechts mededelingen van onschuldige aard.

Het is derhalve raadzaam dat reizigers in België zich van het vervoer van brieven onthouden.

Uit Belgisch Frankrijk.

Van Brussel naar Havre in november 1914.

Havre, 27 november.

In de goede stad Brussel, waar het leven anders zo gemakkelijk en prettig is, heb ik het in deze dagen niet kunnen uithouden. Sedert de verandering smaakte het er mij niet meer; ik weet niet wat het was, maar ik had er geen rust. Ik kende mijn Brussel niet meer, ik vond het er zo vreemd en voelde wij er niet meer thuis. Het was of iemand, waar ge veel van houdt, u verlaten had en als enige herinnering een portret met een rare hoed op of een japon aan, die in het geheel niet bij de afgebeelde persoon behoorde, had achter gelaten.

Een reden om te vertrekken was spoedig gevonden. Als wij ons van de theoretische zetel der Belgische regering eens naar de werkelijke verplaatsten, en een reis ondernamen van Brussel naar Havre? Wij weten zo weinig van wat er daar eigenlijk gebeurt en de dagbladen geven daarover niet dan zeer vage berichten. Mij dunkt, talrijke lezers van onze krant, niet het minst de Belgische, zullen zeker gaarne vernemen hoe dat daar te Havre allemaal toegaat.

Het plan was echter sneller gemaakt dan uitgevoerd, want, wie ondervond het niet reeds, reizen in deze tijden is geen pretje en het kost een massa tijd. In het gewone doen zou een tocht van België's hoofdstad naar Havre zo erg niet zijn, maar nu werd het een hele expeditie, waarover het zo waar de moeite is in de krant te schrijven! Wie zou dat ooit gedacht hebben?

Met spoorboekjes hebben wij niets te maken. De met veel ophef aangekondigde Duitse trein van Brussel naar Antwerpen, over Leuven, Aarschot, Lier, zullen wij niet gebruiken, want de uren van vertrek en vooral die van aankomst lijken ons te onzeker. Auto's, door dienstvaardige vrienden aangeboden, moeten wij ook afslaan, daar van hogerhand dit vervoermiddel in de laatste weken op allerlei wijzen wordt tegengewerkt, en het bij het ondernemen van deze reis ons hoofddoel moet blijver er te "komen." Dan bestaat er nog een bootverbinding naar Willebroek, maar de ondervinding die vrienden

daar onlangs mee opdeden - zij werden onderweg vastgehouden, mochten de nacht in het roefje doorbrengen en werden ’s morgens weer bij hun punt van uitgang aan land gezet - lokt ons niet tot een proef aan. Wij besluiten dan maar tot een primitief, doch tot nu toe door ons doeltreffend bevonden vervoermiddel, het karretje.

Eerst echter moeten wij ons onderwerpen aan de ijzeren wetten van de voorlopige Duitse regering en een Passierschein halen in een der vele burelen, waar voornoemd bewind zijn zetels heeft opgeslagen. Wij worden bijzonder vlug geholpen, en tegen betaling van vijf frank zijn wij weldra in het bezit van een papier dat ons vergunt te reizen “nach Holland über Antwerpen mit Eisenbahn und Fuhrwerk.”

Bij dit soort reizen, in het jaar 1914, weet men wel wanneer men weggaat, maar niet wanneer men aankomt, zodat het beter is zo vroeg mogelijk te vertrekken. Wij nemen dan ook om zeven uur ’s ochtends de elektrische tram naar Vilvoorde, wat bij deze nijpende koude waarlijk geen pretje is. In deze plaats vinden wij een grote keuze aan karretjes (kerrekes heten die hier), open en dicht, maar wij betreuren het toch dat de mensen zo gauw de voorvaderlijke reiskoetsen tot brandhout bestemd hebben, want nu gaat het een flink aantal kilometers een koude expeditie worden.

Het karretje, waarop ik met een zestal lotgenoten, waaronder twee Hollanders, plaats neem, heeft een jammerlijk paard voor zich staan, maar wij moeten het voor lief nemen; het karretje zelf dient hoogstwaarschijnlijk in het gewone leven (hoe ver geleden!) tot het vervoer van melkemmers of botervaten, maar is nu door een zeer voorlopige huif overdekt, die ons althans een beetje beveiligt tegen de ijzige wind. Zo sukkelen wij, het paardje staat niet scherp, langs de spiegelgladde straatweg op Mechelen toe, dat wij heus niet triomfantelijk binnenrijden. Langs de puinhopen der straten en de gehavende St. Rombout bereiken wij de Grote Markt, waar men

gemakkelijker hulzen en fragmenten van granaten dan wat te eten kan kopen, maar daarom niet getreurd, want de inwoners zijn er veel ongelukkiger aan toe dan wij; tientallen haveloze en verkleumde kinderen bedelen om een aalmoes en de oude landstormers zien er in de sneeuw al weinig gelukkiger uit.

Van Mechelen naar Oude God bij Antwerpen voert de weg langs de slagvelden en door de verwoeste dorpen Eppegem en Zemst en voorbij het fort Walem, maar hoe ziet alles er nu anders uit onder het witte sneeuwkleed! Voor enkele dagen, toen ik hier ook voorbij reed, deed de najaarszon de ellende der verlaten loopgraven, der verwoeste huizen en der simpele grafheuvels zo duidelijk uitkomen, en nu, nu heeft een witte wade alles overdekt; de graven, de krijgswerken zijn één met het omliggende veld en de aan flarden geschoten muren en daken met pakken sneeuw op de naakte stenen en gebinten zouden schilder of fotograaf verrassende onderwerpen bieden.

Wij moeten echter nog verder, naar Merksem, om daar midden in de velden te zien of er nog een trein naar Roosendaal rijdt.

Het is avond geworden en de wind blaast snerpend over de wijde vlakten, zodat wij blij zijn de twee uur, die wij blijken te hebben, in een staminee te kunnen doorbrengen, waar de vriendelijke waardin ons haar wederwaardigheden gedurende het bombardement verhaalt. In een koude, slecht verlichte “neutral”-trein bereiken wij eindelijk Roosendaal, waar wij met een zucht van dankbaarheid het vaderlandse perron eerbiedig groeten.

’s Avonds bereiken wij Vlissingen nog en kunnen op de boot onze vermoeide en verkleumde ledematen te ruste leggen; wij hebben een dag van zestien uur reizen achter de rug!

De “Mecklenburg” is stampvol Belgen; de blijdschap hun ongelukkig vaderland te kunnen ontvluchten maakt ze spraakzaam en zo horen wij het laatste nieuws uit Luik, uit Charleroi, uit Maubeuge. Hun verhalen zal ik u nu niet oververtellen, zij zijn van een vreselijke eentonigheid, en gij kunt ze u, helaas, al voorstellen. Toch treft het tragische van deze voortdurende volksverhuizing u telkens weer diep; de gedweeë berusting in al die ellende, omdat het nu toch eenmaal niet anders kan, grijpt de toeschouwer fel aan en geeft een somber gevoel van machteloos verzet.

In Folkestone laten de Engelsen ons zien dat zij de gemakkelijke controle op het binnenkomen, die hun eilandenrijk hun geeft, weten op prijs te stellen. Vooral wij Nederlanders genieten hun bijzondere belangstelling. Nadat de dokter ons voorhoofd en polsen heeft bekeken, komen de paspoorten aan de beurt en als ik mijn Nederlandse pas getoond heb, glimlach ik in vriendelijk herkennen tegen de “special constable”, die mij kort geleden ook al te pakken had. Wij gaan met een drietal landgenoten naar een apart vertrekje op de kade, waar onze paspoorten nog eens extra worden nagelezen en wij ondervraagd worden omtrent de brieven en papieren, die wij bij ons hebben. Wanneer ik enige introductiebrieven laat zien, die klinken als een klok, vraagt de, trouwens bijzonder welwillende Engelsman, waarom op mijn paspoort geen “journalist” staat, en begrijpt dadelijk, wanneer ik hem uitleg, dat dit nu juist niet ter vergemakkelijking van mijn vertrek uit Brussel gestrekt zou hebben. Hij heeft een lach van verstandhouding en wenst mij veel goeds toe.

De volgende morgen heb ik juist de tijd om bij de Franse consul mijn pas te laten aftekenen en neem de boot naar Boulogne, omdat die voor Dieppe die dag niet afvaart. Van Boulogne kom ik na een reis van tien uren te Rouen, waar overnacht moet worden, want nachttreinen rijden er niet.

Heel het deel van Frankrijk, dat ik doorspoorde, is een reusachtig militair kamp, waar men de uniformen van alle wapens van land- en zeemacht der verbondenen aantreft. Zo ergens dan bemerkt men hier dat er oorlog is; niet het gevecht zelf, maar de ijver en de bedrijvigheid, waarmee het voorbereid wordt. Het gehele vervoer is dan ook aan de militaire eisen ondergeschikt gemaakt en dit leidt er natuurlijk niet toe dat men zich gemakkelijk kan bewegen; sneltreinen behoren tot de hoge uitzonderingen en het aantal verbindingen is aanzienlijk ingekrompen.

Dit brengt dan echter weer mee, dat men wat meer tijd heeft om eens op zijn gemak om zich heen te zien en door het aanknopen van gesprekken links en rechts zich op de hoogte te stellen van de heersende stemming. Wat mij vooral treft is de grote verandering die de Fransman heeft ondergaan. Hij is niet meer de politiserende frondeur, maar heeft een rustige en kalme zekerheid van zijn goed recht en een onwrikbaar vertrouwen in zijn leger en vloot en de door deze te bevechten eindoverwinning. Dit alles wordt op bezadigde toon geuit, zonder zweem van “forfanterie”. Men voelt het dat hier mensen aan het woord zijn, die ondanks zwakheden in vredestijd, tot een groot volk behoren; men voelt het dat de grote besluiten ter wille van het vaderland met eenstemmigheid genomen, door dit volk als één man blijmoedig tot uitvoering zullen worden gebracht.

En stel daarnaast de taaie zekerheid, de onwrikbare wil van de Engelse bondgenoten, die, weinig spraakzaam als altijd, u ten hoogste verzekeren dat zij zullen overwinnen en daarvoor the last man and the last penny over zullen hebben.

Heel noordwest Frankrijk is de werkplaats, waar de oorlogsverrichtingen met kalm overleg en onverstoorbare taaiheid methodisch worden voorbereid.

Van Rouen, de stad waar zoveel aan Frankrijks grote heldin Jeanne d'Arc herinnert, begaf ik mij naar Le Havre en Belgisch Frankrijk; daarover vertel ik u in een volgende brief.

"It's a long way to Tipperary" wordt ook in de Verenigde Staten druk gezongen; het lied is er populair. In de Unie beweert men zelfs dat zowel de woorden als de muziek zijn "made in U.S.A.". Hoe dit zij, de deun trekt er. Amerikaanse heilsoldaten zingen er hun stichtelijke liederen op, en bij marsen en feesten wordt het telkens gespeeld en gezongen. Ook door de Amerikaanse matrozen en mariniers. En zo gebeurde het, dat dezer dagen aan de opleidingsschool voor de marine te Newport (in de staat Rhode Island) 1000 matroosjes in hun kantine van "Tipperary" zongen. De directeur van de opleidingsschool, commandant Evans, zag daarin een inbreuk op de neutraliteitsproclamatie van president Wilson, en heeft nu aan de matroosjes verboden het lied te zingen. Deze commandant Evans is een zoon van wijlen de bekende schout-bij-nacht Robley Evans, "Fighting Bob".